

Utstein kloster

Innholdsfortegnelse

Utstein kloster

Publisert 09.03.2018 av Riksantikvaren

Klosteret på Utstein er først nevnt i en skriftlig kilde i 1286. Det kan ha vært omtrent 30 munkere og en abbed ved klosteret, i tillegg til legbrødre. Kirken på Utstein kloster er svært uvanlig i norsk sammenheng. Den rektangulære kirken er delt i to av et tårn som er plassert på midten, dette om utformingen av Inchcolm Abbey i Skottland.

Klosterkirken er viet St. Laurentius. Kirken er den eneste i Norge som har tårnet plassert på midten mellom skip og kor. Foto: Iselin Brevik, Riksantikvaren

Utstein kloster var et rikt kloster, med mye jordegods under seg. I tillegg til flere gårder i Hordaland, Ryfylke og Stavanger, lå omtrent 50 hele gårder nord for Håelva på Jæren under Utstein kloster. I tillegg tilfalt laksefisket i Figgjoelva klosteret.

Så sent som i 1660 var det hele 159 bruk som var knyttet til Utstein kloster. Abbeden på Utstein lå ved flere anledninger i strid med biskopen i Stavanger, som omringet klosteret og inntok det med våpenmakt.

Ved reformasjonen falt klosteret med jordegods under kongen. Trolig lå klosteret øde noen år den første tiden. Senere fungerte det som et senter for forvaltningen av det nye krongodset.

I 1665 kjøpte danske adelsmenn Utstein kloster av kongen, og i 1700 overtok forvalter Johan Friman som eier. Hans dattersønn, Christopher Garinan, som en periode var fut i Ryfylke, flyttet til Utstein omkring 1750. Dette innledet den såkalte Herregårdstiden. Gården er fremdeles eid og drevet av den samme slekten.

Bygningene

Kirken på Utstein kloster er svært uvanlig i norsk sammenheng: Den rektangulære kirken er delt i to av et tårn som er plassert på midten. Skip og kor har dermed omtrent samme lengde og bredde. Dette minner om utformingen av Inchcolm Abbey i Skottland.

Østfløyen

Østfløyen av klosteret, som ligger inntil kirkekoret, er trolig opprinnelig fra kongsgårdtiden, men er senere bygd om for å tjene formål ved klosteret. Rommene er tolket til å være trapperom, konventsal, passasje og bibliotek. Under østfløyen er det kjellere. Et privatbygg (utedo) er bevart og må ha stått i forbindelse med sovesalen (dormitoriet) i øverste etasje.

Sørfløyen

Sørfløyen har også kjellere. Over disse er den store matsalen (refektoriet) med kjøkken. Sannsynligvis lå det på andre siden av kjøkkenet en matsal for legbrødrene som var knyttet til klosteret.

Vestfløyen

Den opprinnelige vestfløyen er revet, og på grunnmuren er det reist et lavere og moderne bygg som lukker anlegget. Spor i veggene og påviste murer forteller at det har vært bueganger rundt hele klostergården. I dag er det korsganger langs nord- og sørsiden av klostergården.

Området rundt klosteret

Utenfor klosteret er kirkegården avgrenset med murer ved kirken og øst for bygningene. Vest for vestfløyen ligger ruiner etter et rektangulært bygg som må ha hatt funksjoner tilknyttet klosteranlegget. Trolig har flere bygninger vært plassert her, som smie og lokaliteter for overnattingsgjester.

Ikke bevart bygningsrester fra 1500- og 1600-tallet

Etter reformasjonen var tilstanden på klosteret heller dårlig, men bygningene må ha vært såpass i stand at det var mulig å bo der. Til tross for dette er det i dag ikke bevart bygningsrester fra 1500- og 1600-tallet. Mens kjellerne og første etasje delvis skriver seg fra kongsgårdstiden, dels fra klostertiden, er andre etasje i hovedsak fra herregårdstiden. Futen Christopher Garinan lot østfløyen få en andre etasje i stein. Innredningen i både sør- og østfløyen fikk en utpreget senbarokk-karakter fra tiden omkring 1750.

Restaurering

Arkitekt Chr. Christie stod for det første oppmålingsarbeidet i 1859. I årene 1900–1904 ble kirken noe restaurert. I 1934 ble det gjennomført bygningsarkeologiske undersøkelser, og istandsetting og innredning av klosteret ble planlagt og gjennomført.

Et stort restaureringsarbeid under ledelse av arkitekt Gerhard Fischer startet i 1949. Under restaureringen prøvde man å gjenskape middelalderpreget ved å få fram mest mulig av middelaldermurene, og ved å innrede første etasje i stil med dette. Over søndre korsgang er dessuten taket gjenreist med den opprinnelige takskråningen. Også innredningen av biblioteket fikk denne karakteren.

For å unngå å bryte med preget fra herregårdstiden, har man brukt de barokkprofilene man fant på Utstein også i loftsetasjen og i de andre rommene som er innredet på nytt.